

lyázattá formálását. A megvalósítás keretét a TÁMOP (Társadalmi Megújulás Operatív Program) és a TIOP (Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program) pályázatok adják, a kooperációt a pályázó konzorciumok biztosítják. A kötetben részletes beszámolót találunk a TIOP és a TÁMOP pályázatok anyagi kondícióiról: a támogatási források összegeiről és a nyertes könyvtárak számáról. Valóban, soha nem látott nagyságrendű támogatásokat tudunk felmutatni a pályázatokban, mely feledtetni a pályázással járó, számunkra eddig ismeretlen megpróbáltatásokat... Ilyen mértékű támogatási forrásoknak látható fejlődést kell eredményezniük a kitűzött célok területén! Ezek felmérése és értékelése még előttünk áll.

Húsz év, bő két évtized tehát a mérlegen. Látjuk, honnan indultunk a rendszerváltáskor és hol tartunk most. Látjuk, hogy a húsz év alatt hányszor és mennyit változtak a társadalmi, gazdasági, politikai tényezők itthon, Európában és a világban, melyekhez mindig alkalmazkodnia kellett a szakmának. És ennek megfelelően: változnia. Az előző rendszerben szocializálódott szakembergárdának

nemcsak a szakmai ismereteit kellett folyamatosan korszerűsítene, hanem szemlélet- és gondolkodásmódját is. A rendszerszemlélet, a kooperációs készség, a minőségelvűség, a szolgáltatás- és használó-központúság területén – hogy csak néhány szempontot említsünk – jelentős előrelépés történt. De elegendő-e ez a fenntartható fejlődéshez, az újabb és újabb veszélyek, kihívások kezeléséhez, amelyekkel szembe kell néznie a könyvtáros szakmának, ha meg akarja őrizni eddig elért eredményeit, eddig kivívott presztízsét. Ez az aggodalom, kötelesség- és felelősségtudat, mely a két évtized ágazati irányítási gyakorlatában olykor jogos türelmetlenségben is megnyilvánult, áthatja az írást. A szerző immár nem követeléseként, inkább szellemi örökségként kívánja átadni elkötelezettségét mindenkori utódainak, a továbbvivőknek.

A kötetet – a sorozat sajátosságainak megfelelően – gazdag irodalomjegyzék, név- és tárgymutató, valamint angol nyelvű összefoglaló teszi teljessé.

Bartos Éva
(a Könyvtári Intézet igazgatója)

Elnyeli az internet a drága folyóiratokat?

A nyereséget hozó évtizedeket követően a tudományos kiadói iparág kutyaszorítóban érezheti magát. Ráadásul a kiépített állásai elleni támadások élére éppen olyanok álltak, akiktől erre a legkevésbé sem lehetett számítani: a könyvtárosok. Az egyetemek – Nagy-Britanniától Kaliforniáig – nem hajlandók megújítani a tudományos folyóiratok drága előfizetéseit, ehelyett előszeretettel kötnek megálapodásokat „szabad hozzáférést” kínáló kiadókkal. Azok anyagai ugyanis ingyenesen elérhetők az interneten, az egyetlen korlátozás, hogy kötelező hivatkozni rájuk.

A folyóiratok árai – elrugaszkodva a valós költségnövekedés által indokolt mértéktől – egyre magasabb szintre emelkednek. Aggodalomra ad okot, hogy számos kutatás eredménye, amelyet sok esetben az adófizetők pénzéből finanszíroztak, el van zárva a kiadók fizetős falai mögé.

Az újságokhoz és a zeneiparhoz hasonlóan a tudományos kiadás területét is drasztikusan érintette az internet térhódítása. Ellentétben az újságírókkal, a legtöbb tudóst azért fizetik, hogy kutasson vagy oktasson, és nem azért, hogy írjon. Mégis az összes tudósnak publikálnia kell: meg kell osztania, el kell bíraltatnia a szakmai közvéleménnyel kutatási eredményeit, így léphet előre a ranglétrán. Az a tudós, aki nem publikál rendszeresen, általában nem kap támogatást, így pedig egyoldalú kapcsolat alakul ki a kiadókkal.

A nyílt hozzáférés nem olyan, mint az illegális fájl- vagy zenemegosztás, illetve a videokalózkodás, mivel a szerzői jogok tulajdonosa engedélyezi a publikált anyag széles körű felhasználását.

Az Elsevier *Biochimica et Biophysica Acta* folyóiratának előfizetési ára például több mint évi 18 000 euró.

A nyomtatott folyóiratokkal kapcsolatos költség azonban csupán az egyik tényező, amelyik szerepet játszik az olyan nyílt hozzáféréstű folyóiratok számának robbanásszerű növekedésében, mint amilyen például a PLoS One. A nonprofit *Public Library of Science* által létrehozott PLoS One révén megjelent publikációk száma a 2006-ban regisztrált 138 cikkről 2010-ben 6749-re nőtt, így a világ legnagyobb tudományos folyóiratává nőtte ki magát. Ellentétben a papíralapú kiadványokkal, a PLoS One természetesen nem korlátozza azoknak a cikkeknek a számát, amelyeket fogadni tud.

A *Commonwealth of Learning* a fejlődő országokban folyó oktatási tevékenységet segíti. Ezekben az az egyik fő akadály, hogy hiányoznak a magas színvonalú oktatási anyagok, mivel nem engedhetik meg maguknak drága folyóiratok előfizetését. Jövő júniusban a Commonwealth of Learning lesz a társ-házigazdója az ENSZ Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete által szervezett világkonferenciának, amelynek célja: készüljön felmérés a nyílt hozzáféréshez való kormányzati hozzáállásról, és segítsen megfogalmazni a lehetséges iránymutatásokat a kormányzati támogatáshoz. *Mark Patterson* (PLoS One) szerint a nyílt hozzáférés már megkerülhetetlen eleme a kiadói iparágaknak, de még mindig hosszú utat kell megtenni addig, míg ez lesz a domináns modell.

/SG.hu Hírlevél, 2011. november 23., <http://www.sg.hu/>

(SzP)